

IZ DELA INŠTITUTA

RAZISKOVALNI NAČRT ZA ZGODOVINO SLOVENCEV 1945—1976

Martin Ivanič in Janko Prunk

Načrt za raziskovanje slovenske zgodovine 1945—1976 je izdelal Institut za zgodovino delavskega gibanja po naročilu Raziskovalne skupnosti Slovenije. Izdelava načrta je trajala dve leti. Namen raziskovalnega načrta je podati okvir za načrtno in dolgoročno raziskovanje slovenske povojne zgodovine. Potrebo po takšnem znanstvenem preučevanju narekujejo sedanje in dolgoročne zahteve naše družbenopolitične prakse ter globlje spoznavanje naše bližnje preteklosti, kar naj olajša premagovanje sedanjih družbenih protislovij, omogoči celosten vzgojno izobraževalni proces, poudari nujnost razvoja in posodabljanja same zgodovinske znanosti.

Ta raziskovalni načrt je sestavni del makroprojekta "Zgodovina Slovencev 1918—1976", katerega prvi del za obdobje od 1918—1945 so izdelali sodelavci Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani že leta 1973. Za izvajanje celotnega makroprojekta bo skrbel enoten projektni svet.

V prvi fazi dela za pričujoči načrt je delovna skupina, ki so jo sestavljali notranji in zunanji sodelavci Instituta za zgodovino delavskega gibanja, pripravila obsežno gradivo o virih in literaturi, o kronološkem pregledu in o posameznih razvojnih problemih, ki so bili interdisciplinarno opredeljeni s sodelovanjem ekonomistov, pravnikov, politologov, kulturologov, etnologov in strokovnjakov za vprašanja Slovencev v zamejstvu. To bogato gradivo je Institut za zgodovino delavskega gibanja dal v presojo vsem članom projektnega sveta za novejšo zgodovino Slovencev ter nekaterim posameznikom in ustanovam. Pri tem je treba upoštevati, da je projektni svet sestavljen po delegatskem načelu iz vseh zainteresiranih izvajalcev in porabnikov. Na temelju tako široke razprave, pripomb in dopolnil je izdelan pričujoč raziskovalni načrt, ki je namenjen vsej slovenski javnosti.

Pri pisanju elaborata oziroma pri zbiranju gradiva so sodelovali: Marjan Drnovšek, Martin Ivanič, dr. Mirko Stiplovšek in dr. Jože Žontar z orisom problematike tako arhivskih kot tiskanih virov in druge dokumentacije; Olga in dr. Tone Zorn sta sestavila natančen pregled historiografske literature o omenjenem zgodovinskem razvoju; kratke kompleksne orise zgodovinske razvojne problematike so napisali Božo Zakrajšek za obdobje 1945—1949, Jera Vodušek za obdobje 1949—1953, Zdenko Čepič za obdobje 1953—1963, Primož Hainz in dr. Janko Prunk za obdobje 1963—1972 ter Martin Ivanič za obdobje 1972—1976. Orise zgodovinske problematike s stališča svoje stroke so prispevali: dr. Janez Škerjanec za ekonomsko problematiko, mag. Gojko Stanič za problematiko glede razvoja subjektivnih političnih sil v socializmu, dr. Ciril Ribičič za problematiko o ustavno pravnem razvoju, Beno Zupančič za problematiko s področja kulturnega razvoja in dr. Slavko Kremenšek problematiko v načinu življenja Slovencev v omenjenem času. O problematiki narodnosti v Sloveniji in zamejstvu so napisali elaborate: Dr. Janko Jeri za Slovence v Italiji, dr. Dušan Nečak za Slovence na Koroškem

in v Porabju ter Albina Lük o položaju madžarske in italijanske narodnosti v Sloveniji. Sklepno poglavje o metodoloških in operativnih vprašanjih projekta so skicirali M. Ivanič, dr. J. Prunk in J. Vodušek.

K načrtnemu raziskovanju novejšje zgodovine pristopamo Slovenci z veliko zamudo. Ista ugotovitev velja tudi za sistematično obdelavo obsežnega povojnega arhivskega gradiva in za razvijanje dokumentacijske dejavnosti, čeprav oboje pomeni bistveni pogoj za znanstveno-raziskovalno delo. Posledica tega je znanstvena neobdelanost ključnih vprašanj o našem povojnem razvoju posebno s stališča zgodovinske znanosti. Treba je upoštevati, da so posamezne stroke že dale precej prispevkov o nekaterih razvojnih problemih po letu 1945.

Osnovni cilj načrtnega raziskovanja zgodovine Slovencev po osvoboditvi je znanstveno spoznavanje dialektičnega spleta idejnoteoretičnih in praktičnih naporov v zavestni graditvi samoupravne socialistične družbe. Ta razvoj je treba zasledovati v njegovi genezi ter vsebinski in časovni povezanosti vse od NOB in ljudske revolucije dalje; posebno pozornost mora raziskovanje posvetiti vlogi in razvoju subjektivnih sil socialistične revolucije in graditve. Krepitev vloge delavskega razreda in transformacija zavesti delovnega človeka je temeljni odsev globoke družbene preobrazbe, ki jo je sprožila revolucija. Upoštevati bo treba vzore in izkušnje ter vse pogoje naše samoupravne poti v socializem in ugotoviti, kakšno vlogo imajo te izkušnje pri nadaljnjem premagovanju družbenih protislovij. Ravno tako bo potrebno ovrednotiti prispevek naše teorije in prakse v zakladnici marksizma in v mednarodnem delavskem gibanju.

Posebnosti in pestrosti tega razvoja ter zahteve po modernejšem znanstvenem pristopu morajo odsevati dialektično prepletenost socialne dinamike in strukture oziroma celoto proizvodjalnih sil in odnosov ter družbenopolitične nadstavbe. Tak pristop terjata izrazito interdisciplinarno obravnavo; pri njej morajo sodelovati vse ključne družboslovne vede. Novi pristop bo največkrat zahteval timsko delo, pri katerem bo po pravilu zgodovinar z zgodovinsko metodologijo usmerjevalec raziskave in nujno tudi nosilec sinteze.

V zvezi z izvajanjem raziskovalnega načrta se kaže poleg vprašanj arhivske in dokumentacijske službe kot prednostno tudi vprašanje strokovnih in raziskovalnih kadrov. Kadrovska šibkost na področju povojne slovenske zgodovine je namreč logična posledica dolgoletnega znanstveno-raziskovalnega zapostavljanja tega obdobja. Zato bo treba vzporedno z zagotavljanjem ostalih pogojev za uresničevanje tega projekta načrtno in dolgoročno usposabljanje kadre za delo v arhivih, muzejih in dokumentacijah, še posebej pa v raziskovalnih ustanovah. V to nalogo se bodo morale vključiti vse ustrezne ustanove, na prvem mestu pa IZDG in oddelek za zgodovino na filozofski fakulteti. Pri tem ne gre le za redni študij zgodovine, temveč tudi za permanentno usposabljanje strokovnih in raziskovalnih delavcev, pomaga naj ustrežneje organizirano mentorstvo strokovnjakov in akterjev našega povojnega razvoja. Raziskovalne naloge iz tega načrta, za katere ni mogoče dobiti že usposobljenih delavcev, bo treba zasnovati tako, da se bodo delavci spopolnjevali ob njih samih.

Le z aktivnim vključevanjem in racionalno organizacijo vseh izvajalcev in porabnikov raziskovalnega dela bo mogoče doseči, da bodo tako kratkoročni kot dolgoročni rezultati tega načrta dostopni in uporabni za uresničenje aktualnih idejno-političnih, pedagoških, znanstveno-kulturnih in drugih nalog naše družbe. Dolgoročni cilj tega znanstveno-raziskovalnega dela je, da na marksistično-dialektičnih temeljih izdela zgodovinsko sintezo o več kot tridesetletnem razvoju Slovencev v socialistični Jugoslaviji in njenem zamejstvu. Zaradi pomanjkanja celovitega zgodovinskega dela o tem obdobju si zastavlja

raziskovalni načrt kot kratkoročno nalogo krajši pregled razvoja Slovencev po osvoboditvi; le-tega najbolj pogrešamo. Pogreša ga zlasti vzgojno-izobraževalni delavec, ker prehajamo na usmerjeno izobraževanje. Spremenjeni šolski sistem naj poslej več prispeva k oblikovanju samoupravno razvite in osveščene osebnosti. Zaradi omenjenih potreb je po tem načrtu sestavni del raziskovanja zgodovine Slovencev po letu 1945 tudi zagotovitev sistema o sprotne posredovanju izsledkov javnosti ali porabnikom. Mislimo na objave v strokovnem in splošnem tisku in drugih občilih, na izdaje priložnostnih publikacij, monografij, na razstave, predavanja ipd. Povezati se bo treba s tistimi družbenopolitičnimi organizacijami, ki že skrbijo za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij. Potrebno je zagotoviti, da bodo novi izsledki zgodovinopisja te dobe dobili primerno mesto tudi v vzgojnoizobraževalnem sistemu za odrasle.

Povojna zgodovina Slovencev je sestavni del povojne zgodovine vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Zato je potrebno pri znanstveno-raziskovalnem preučevanju zgodovine Slovencev po osvoboditvi upoštevati po prvi strani ta skupni jugoslovanski okvir, po drugi strani pa vse posebnosti razvoja na Slovenskem. Le-ta je namreč odsev različnih lastnih družbenoekonomskih, socialnih in kulturnih okoliščin družbenega razvoja.

Pričujoči načrt je izdelan na temelju obsežnega gradiva, ki je dostopno na IZDG in bo zvečine tudi objavljeno. To gradivo je v prvi vrsti namenjeno nadaljnjemu raziskovalnemu delu na tem projektu.

Začetkom in razvoju arhivske službe v Sloveniji za obdobje revolucije sledimo od ustanovitve Znanstvenega inštituta na osvobojenem ozemlju, torej od januarja 1944 dalje. Po osvoboditvi se je skladno z razvojem družbe in njene dejavnosti spreminjala arhivska služba v celoti. Poleg republiškega arhiva (ustanovljenega 31. 10. 1945) so se razvijali tudi regionalni arhivi, vendar je bila njihova pristojnost dokaj nejasna vse do objave zakona o arhivskem gradivu in arhivih leta 1966.

Struktura arhivskih fondov, nastalih po osvoboditvi, je odsev družbenega razvoja in politične ureditve. Zelo se je spreminjala; odvisna je bila od narave in področja delovanja posameznih ustvarjalcev arhivskega gradiva. V celoti sta glede vsebine arhivskih fondov d posebno pomembna dva procesa: proces decentralizacije ali krepitve vloge republik in občin, delovnih organizacij, družbenopolitičnih organizacij in organov samoupravljanja, ter proces deetatizacije. Pri dotekanju gradiva v arhive opazujemo ves čas po osvoboditvi precejšnjo nenačrtnost in neurejenost. To ni le posledica pogostih nastajanj in prenehanj raznih ustvarjalcev gradiva, marveč (poleg vrste drugih) tudi posledica dejstva, da smo tej službi odmerjali premajhne prostorske in kadrovske zmogljivosti. Ker je gradivo prihajalo v arhive povsem neurejeno in ga arhivi niso sproti kategorizirali, so se že tako majhne prostorske zmogljivosti zapolnile zelo hitro; zunaj depojev je ostalo veliko neprevzetega gradiva. Prevladujoča značilnost arhivskega gradiva za povojno obdobje je torej posledica dejstva, da le-to ni zbrano in urejeno. Iz tega izvira tudi večina težav, s katerimi se bo glede uporabe arhivskih virov soočal raziskovalec povojne zgodovine Slovencev.

Količine prevzetega gradiva po osvoboditvi ponazarja naslednja razpredelnica:

	1945—1952 fondov tm	1952—1965 fondov tm	po 1965 fondov tm	skupaj fondov tm
Arhiv SRS	okoli 1500	okoli 600		
Zgod. arhiv Celje	126 58	100 653		
Pokr. arhiv Koper	okoli 200	okoli 360	okoli 120	
Zgod. arhiv Ljubljana	1559	1452	71	
Pokr. arhiv Maribor	345 1259	69 2000	5 112	
Pokr. arhiv N. Gorica	okoli 125	okoli 845	8	
Zgod. arhiv Ptuj	200	565	36	

Ohranjenost gradiva je v veliki meri odvisna od narave in časa dejavnosti ustvarjalca, tudi od načina dotoka v arhive. Pri tem mislimo zgolj na ohranjenost gradiva za raziskovalne potrebe. Bogati ohranjeni fondi z določenega področja ne povedo veliko, če ne poznamo tudi njihove vsebine. Mnogo škode je brez dvoma napravilo nestrokovno škartiranje in nerazumno uničevanje gradiva. Vsaj v načelu je to preprečil šele omenjeni zakon iz leta 1966. Sistem ureditve gradiva je v mnogočem odvisen od predpisov, ki določajo odlaganje dokumentov že pri ustvarjalcu.

Ker je po pravilu doslej prihajalo v arhive neurejeno in razsuto gradivo, so ga morali arhivi po prevzemu najprej spraviti v določen osnovni red. Posebno zahtevno je izločanje nepotrebnih delov gradiva. Obdelave se arhivi lotevajo z velikimi zamudami. To bo mogoče popraviti le z bistvenimi materialnimi in kadrovskimi okrepitvami, sicer se bodo večale zamude pri prevzemu in obdelavi. Tako bo nemogoče gradivo pripravljati za znanstveno-raziskovalne potrebe oziroma ne bo mogoče pripraviti več kvalitetnejših pomagal. Zato imamo le splošni pregled fondov Mestnega arhiva ljubljanskega, splošni pregled fondov Državnega arhiva LRS in Vodnik po arhivih Slovenije; uporabniki imajo na voljo tudi popise gradiva, ki jih arhivi izdelujejo ob njegovi obdelavi. Dostopnost oziroma pogoje za uporabo arhivskega gradiva določa zakon. Raziskovalno delo terja, da se roki dostopnosti skrajšujejo. Hkrati je ne glede na to raziskovalcu veliko gradiva že sproti dostopnega. Uporabnost gradiva pri ustvarjalcih je vezana na njihov pristanek.

Za študij o razvoju Slovenije po osvoboditvi so tehtni še pomembni arhivski fondi zveznih ustanov (Arhiv Jugoslavije, specialni arhivi itd., glej Pregled fondov in zbirk AJ) ter nekateri arhivi v tujini, zlasti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. V večini teh arhivov okvirno veljajo splošni že omenjeni pogoji. Za praktično uporabo gradiva iz tujih arhivov je posebnega pomena mikrofilmanje oziroma raziskovalno delo na podlagi mikrofilmov.

Uporabnost arhivskega gradiva za načrtno raziskovalno delo je pogojena z materialno-prostorsko in strokovno-kadrovsko krepitvijo arhivske službe, z uvajanjem modernejših tehničnih in operativnih postopkov vse tja do računalništva ter prek vsega tega z izdelavo čimvečjega števila kvalitetnih pomagal za znanstveno-raziskovalno obravnavo virov. Vse to so tudi z vidika pričujočega raziskovalnega načrta pomembne naloge celotne družbe.

Zadrego raziskovalca povojne zgodovine Slovencev, ki izhaja iz nekompletnosti in neurejenosti arhivskega gradiva, ublaži v mnogočem množica drugih vrst virov, zlasti publiciranega gradiva ter v zadnjem času tudi povsem nove kategorije virov, denimo magnetofonsko, magnetoskopsko in filmsko gradivo. Mnoge vrzeli v arhivskem gradivu odpravlja tudi zbiranje spominskega gradiva. V raziskovalni praksi je nerazumno vztra-

jati le na arhivskih virih; tudi ni pravilno, zanašati se samo na preučevanje tiskanih kategorij virov. Problem črpanja teh kategorij virov in dela na osnovi številnih, a še ne dovolj sistematično organiziranih in urejenih dokumentacij, je za povojno obdobje posebej aktualen. Raziskave nekaterih starejših obdobji so namreč že dokazale, da je možno priti, — čeprav težje, — tudi brez obilja arhivskega gradiva do tehtnih ugotovitev in ocen. Vendar si mora raziskovalec prizadevati, da optimalno uporablja tako arhivske kot tiskane in druge kategorije virov. Tudi pri tiskanih virih se je treba opirati na domače jugoslovansko in mednarodno gradivo. Med temi viri omenimo na prvem mestu časnike in časopise. Njihova vrednost je odvisna od narave razprav, tudi od izdajatelja, zlasti ko gre za tuji tisk. Mnogi od njih imajo dokaj bogate dokumentacije. V zvezi s časniki in časopisi naj omenimo samo Slovensko bibliografijo, ki jo izdaja NUK v Ljubljani (doslej do leta 1971), v zvezi z dokumentacijami Vodnik po dokumentacijskih in informacijskih službah SRS (Zveza inženirjev in tehnikov SRS, Ljubljana 1971). Posebno omembo zaslužita dokumentaciji DELA in RTV Ljubljana.

Dragoceno gradivo so objave stenografskih zapisnikov zvezne in republiške skupščine, gradiva skupščinskih odborov ter skupščinska poročila in zlasti gradivo družbenopolitičnih organizacij s kongresov in pomembnejših plenumov. Mnoštvo podrobnih podatkov o vsem tem najdemo v dokumentaciji skupščine SR Slovenije. Za zadnja leta je treba imeti pred očmi še pomembno gradivo, ki nastaja v okviru dejavnosti samopravnih interesnih skupnosti, ki so del skupščinskega sistema. Svoje gradivo hranijo v registraturah in dokumentacijah tudi občinske skupščine. Izredno pomembno je gradivo o celotnem razvoju in dejavnosti družbenopolitičnih organizacij, začenši z njihovimi kongresnimi dokumenti. Pozornost zaslužijo dokumentacije in registrature številnih društev in gospodarskih združenj. Bogat in stalen tiskani vir so zvezni in republiški uradni listi (glej dokumentacijo skupščine SR Slovenije). Kopico dragocenih podatkov z vseh področij družbene dejavnosti prinašajo publikacije statističnih zavodov (glej zlasti Statistični godišnjaci FNRJ oziroma SFRJ, Materijalni i društveni razvoj SFRJ 1947—72, Statistični letopisi SR Slovenije, Družbeni razvoj SR Slovenije 1947—72, Slovenija 1945—1975). S posameznih področij dobimo veliko uporabnega gradiva še pri drugih zavodih, znanstvenih institutih, centrih za družboslovna raziskovanja ipd. Izmed tiskanih virov so posebej dragocene izdaje govorov in člankov vodilnih osebnosti našega družbenopolitičnega življenja, zlasti J. B. Tita, E. Kardelja, B. Kidriča, M. Marinka, I. Regenta, B. Zihlerla, V. Vlahoviča, M. Pijade itd. (podrobneje glej bibliografske podatke v jugoslovanski in slovenski bibliografiji, bibliografijo T. Zorna, dela B. Petranoviča itd.). Za osvetlitev mnogih vprašanj so potrebni tudi neposredni razgovori s temi družbenimi delavci.

Pri raziskovanju povojnega razvoja Slovenije bomo morali spričo sedanjih težav z arhivskim gradivom, ki se kaže zlasti v njegovi nekompletnosti, razdrobljenosti in nekategoriziranosti, tudi drugih težav (na temelju samih dokumentov je težko odkrivati ključne gibalne sile in smernice, zato je toliko pomembneje upoštevati zlasti kongresna gradiva), nameniti večjo pozornost prav tiskanim virom in dokumentacijam, predvsem seveda njihovemu razvijanju, sistematičnemu delu in ustrezni kadrovski zasedbi. Za potrebe raziskovalnega dela bomo morali čimprej razviti *študijsko dokumentacijsko službo*, ki bo ob sodelovanju z raziskovalci postopno izdelala vrsto pomagal ter tako olajševala in pospeševala načrtno raziskovanje.

Navajanje historične literature za zgodovino Slovencev po letu 1945 opozarja, da se moramo pri sintetičnih delih še vedno naslanjati predvsem na dela iz širšega jugoslovanskega prostora. Tu gre zlasti za Pregled zgodovine Zveze komunistov Jugoslavije, Ljubljana 1963, pri katerem so sodelovali tudi sodelavci iz SR Slovenije. Posebej bi tu

omenili vrsto del dveh avtorjev, B. Petranoviča in D. Bilandžića (gre za monografske publikacije ter za posamične razprave o razvoju socialistične Jugoslavije). Prav tako je izšlo več del, ki obravnavajo zunanjepolitična vprašanja ter mesto Jugoslavije v svetu Leo Mates, *Mednarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd 1976).

Pregled dosedanje literature o političnem in družbenem razvoju SR Slovenije kaže, da so bila v dosedanem obravnavanju še zlasti v ospredju posamezna vprašanja razvoja ljudske oblasti, uprave ter družbenih dejavnosti (temeljna za zadnje vprašanje je študija: A. Leskovec, *Organizacija družbenih služb v Sloveniji po osvoboditvi*. Izšlo v: *Arhivsko gradivo v Sloveniji po osvoboditvi*, Ljubljana 1978). Podatke o naštetih dejavnostih je dalje najti v vrsti samostojnih publikacij (zlasti pravna problematika), poleg tega v vrsti zbornikov splošnega in krajevnega značaja ter v periodičnih publikacijah Zavoda za statistiko SR Slovenije. V publikacijah tega zavoda najdemo tudi vrsto opozoril o ekonomskem razvoju SR Slovenije. Poleg rednih publikacij velja omeniti še tiste, ki jih zavod izdaja ob kongresih. Predvsem je treba opozoriti na objavo več deset člankov in razprav o demografskem ter socialnoekonomskem razvoju Slovenije ter o notranjih in zunanjih migracijah pri nas. Po prvi strani so to dela lokalnega značaja, po drugi strani zajemajo tudi širše prostore. Poleg tega je izšlo tudi več razprav in monografij o zdajšnji problematiki slovenskih mest. Ob njih naj omenimo več gospodarskosocialnih pregledov za posamezne slovenske kraje. Izšla je dalje vrsta razprav in člankov o zemljiškoposestnih in gospodarskodružbenih razmerah na širšem slovenskem prostoru. V zadnjem času je na voljo tudi več občasnih publikacij, izdanih ob jubilejnih posameznih gospodarskih organizacij. Dalje je izšla vrsta del o vprašanih slovenskega zamejstva in to tako naših kot tujih avtorjev; nanašajo se na Italijo, predvsem na Trst, v avstrijskem prostoru obdelujejo Koroško in koroško vprašanje. Za prvo obdobje socialističnega razvoja so pomembne vse publikacije, ki govorijo o boju za naše pravične meje. Na razpolago je več bibliografij. Med njimi naj opozorimo na pregled Olga Janša—Zorn — Tone Zorn, *Prispevek k bibliografiji zgodovine Slovencev 1945—1977*, *Zgodovinski časopis* 1978, št. 1/2; (gre za bibliografijo, ki v uvodnem delu našteva tudi ostale za preučevanje povojne zgodovine Slovencev relevantne bibliografije).

Znanstvena obravnava moderne zgodovine slovenske družbe, ki naj s svojim specifičnim vsebinskim in metodološkim pristopom daje najrelevantnejše in ustvarjalne odgovore na odprta vprašanja družbene prakse in teorije in ki želi prispevati k povezovanju naših revolucionarnih zgodovinskih izkušenj s sodobno prakso, mora izhajati iz neovrgljivih načel zgodovinskega in dialektičnega materializma ter v smislu čimgloblje spoznavnosti in razumljivosti procesov družbenega razvoja upoštevati tudi skupne, splošnojugoslovanske značilnosti socialističnega obdobja ter njihovo povratno soodvisnost z razvojem mednarodnih ekonomskih, političnih in kulturnoznanstvenih odnosov in posebej z mednarodnim delavskim gibanjem. Takšno znanstveno-raziskovalno delo terja visoko usposobljenega zgodovinarja, ki bo mogel na osnovi splošnih in za to obdobje tudi posebnih metodoloških prijemov ter na temelju bogastva najrazličnejših, vendar vsebinsko ne vedno zadovoljivih virov, odkrivati in kritično presojati odločilne razmere in pogoje. Tiste, ki so prožili idejne, politične, pravne in druge zamisli, različne načrte in prizadevanja subjektivnih sil ter njihove konkretne politične akcije, in one, ki so porajali odklone v najrazličnejših sferah družbenega življenja. Ob zagotavljanju vsakokratne idejne in akcijske enotnosti ter ob nenehnem utrjevanju enotnosti delovnih množic in revolucionarnih avantgardnih sil so razmere in pogoji le vodili k določenemu družbenemu napredku. Upoštevajoč dialektiko družbenega razvoja, to je, dialektično enotnost ter protislovje med proizvajalnimi silami in proizvajalnimi odnosi, spoznamo, da je vsaka dosežena stopnja družbenega razvoja nosila v sebi nova protislovja in nove razmere.

Te prek teoretičnih in praktičnih naporov nedvomno vodijo k vedno večji harmoniji družbenih odnosov.

Razvoj Slovencev po letu 1945 temelji na dosežkih in izkušnjah NOB in ljudske revolucije, ko si je slovenski narod z ramo ob rami z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije v okviru demokratične in federativne jugoslovanske države, počivajoče na trdnih temeljih bratstva in enotnosti, priboril nacionalno in socialno svobodo. Ta mu je omogočila izgradnjo socialističnih družbenih odnosov in njegovo nacionalno afirmacijo. Razvoj socialističnih odnosov po osvoboditvi je rasel iz temeljev ljudske oblasti iz časa NOB, iz izjemne pobudniške in ustvarjalne moči ljudskih množic, združenih v Osvobodilni fronti. V njej se je ustvarjalno potrjevala avantgardna vloga komunistične partije. Raziskovanje povojne slovenske družbe bo potemtakem treba usmeriti na ključne razvojne probleme, ki jih je mogoče delovno opredeliti kot splošne in kot kronološko-tematske elemente razvoja.

1. Splošni elementi

— Osrednjo pozornost je treba posvetiti razvoju proizvodjalnih sil in družbenoekonomskih odnosov ter gospodarski rasti, razvoju socialističnih sil, izgrajevanju socialističnega sistema in družbene zavesti, dalje razvoju družbenih dejavnosti in položaju delovnega človeka v sistemu celotne družbene reprodukcije.

— Raziskati je treba vlogo in razvoj zveze komunistov kot revolucionarne delavske avantgarde in drugih družbenopolitičnih organizacij (zlasti OF oziroma SZDL) tako v procesu zavestnega izgrajevanja socialističnega družbenopolitičnega sistema od njegovih temeljev v času NOB in ljudske revolucije kot v prvih povojnih letih prek uveljavljanja delavskega in družbenega samoupravljanja do razvitega samoupravnega socialističnega sistema. Ta temelji na asociacijah združenega dela in na delegatskih odnosih. Posebej je treba analizirati naš prispevek na področju teorije marksizma in razvoja socializma.

— Predstaviti bo treba razvoj mednacionalnih odnosov v naši federativni ureditvi in socialističnem družbenem sistemu in pri tem upoštevati splošne in posebne objektivne pogoje družbenega razvoja. Prav z vidika razvoja slovenskega naroda terja posebno pozornost preučevanju položaja Slovencev v zamejstvu in odnos matičnega naroda do njih.

— S stališča razvoja Slovenije je potrebno preučiti in predstaviti položaj in vlogo Jugoslavije v mednarodnih odnosih, dalje v afirmaciji načel neuvrčenosti in miroljubne koeksistence ter vlogo in delež ZKJ v mednarodnem delavskem gibanju.

2. Kronološki — tematski elementi

a) Obdobje 1945—1952:

— Ugotoviti družbenoekonomski položaj Slovenije po osvoboditvi in druge osnove za teoretične in praktične ukrepe glede graditev in razvoja socialističnih družbenoekonomskih odnosov, kot so agrarna reforma, nacionalizacija itd.; slediti prehod k načrtnemu gospodarstvu v prvi petletki in gospodarska rast v tistem času.

— Razvoj in karakter sistema ljudske oblasti kot nadaljevanje začetkov v času NOB vse do prehoda k novim družbenopolitičnim vsebinskim in organizacijskim oblikam ob nastanku občine leta 1952. To potem vodi neposredno v komunalno ureditev leta 1955. Pozornost je treba posvetiti zlasti osnovnim elementom tega sistema kot so ustava FLRJ, ustava LRS, mesto in vloga OF in ostalih množičnih organizacij, volitve ter upravopolitična ureditev. Upoštevati je potrebno tudi morebitne razlike in posebnosti, ki so bile v tem prvem obdobju značilne za Slovenijo.

— Razvoj KPS in njena vodilna vloga pri oblikovanju in postavljanju temeljev, pri organizacijski graditvi nove države in socialističnih družbenih odnosov; izhajati je pri tem treba iz izkušenj in pridobitev NOB in ljudske revolucije.

— Krepitev socialističnih sil, enotnost in vsestranska aktivnost ljudskih množic v boju za konsolidacijo ljudske oblasti, obnova in izgradnja gospodarstva in razvoj socialističnih odnosov, upoštevanje razlike med razvojem v mestu in na podeželju; pomen udarništa in delovnih akcij; napor za zagotavljanje socialne enakosti ter varnosti delovnih ljudi in za dvig življenjske ravni itd.

— Preoblikovanje in krepitev družbene zavesti; mesto in vloga vernika, odnos ljudske oblasti do katoliške cerkve, obračun z ostanki starega režima; vprašanja ob politični emigraciji.

— Boj za mednarodno priznanje Jugoslavije in njene pravične meje (Pariška mirovna konferenca, STO), pritiski na Jugoslavijo, aktivnost FLRJ v OZN; položaj Slovencev v zamejstvu in odnos matične domovine do njih.

— Konflikt z Informbirojem, njegovo politično in zgodovinsko ozadje, posledice v mednarodnem delavskem gibanju; reagiranje vodstva KPJ oziroma FLRJ ter delovnih ljudi; močnejše poudarjanje marksistične revolucionarne teorije in prakse ter izkušenj NOB.

— Socialnoekonomski in politični pogoji, ki so oblikovali karakter ljudske oblasti v razmerah diktature proletariata administrativno-socialističnega oziroma državno-centralističnega tipa; problem etatizacije, zraščanje organov KP z organi oblasti, socialnoekonomske in politične oziroma razredne korenine birokratizacije; odpor ustvarjalne in pobudniške množične baze proti nevarnosti glede krepitve funkcij državnih organov, teoretično in politično spletnje novih smeri razvoja; krepitev politične demokracije, uvajanje prvih delavskih svetov ter začetki delavskega samoupravljanja.

— Spremembe in pogoji, ki so narekovali uvajanje novih družbenoekonomskih in političnih odnosov (l. 1950), temelječih na delavskem samoupravljanju; njihovo razredno bistvo. Pri tem je potrebno posebej poudariti vlogo ZKS in ZKJ pri nastajanju in uveljavitvi novih odnosov ter idejnopolitične in organizacijske spremembe v okviru same ZK, sprejete na VI. kongresu ZKJ. Pomenijo namreč postopno oblikovanje samoupravnega sistema in uveljavljanje bistveno drugačne vloge političnih organizacij (zlasti ZK in SZDL) in državnega aparata.

b) Obdobje 1953—1963:

— Nadaljnje razvijanje družbenopolitičnih odnosov v duhu ustavnega zakona iz leta 1953 ter uveljavljanje komunalnega sistema (komuna postopno uveljavlja tudi svojo ekonomsko funkcijo); to vodi k vedno širšemu sistemu družbenega samoupravljanja in k pripravam na novo ustavo konec 50-ih in v začetku 60-ih let. Potrebno je posebej proučiti novo vlogo in razvoj družbenopolitičnih organizacij v času uveljavljanja samoupravnih družbenih odnosov (SZDL, Zveza sindikatov, ZSM, itd.).

— Razvoj slovenskega gospodarstva na osnovi novega ekonomskega sistema iz leta 1952 ter uveljavljanje in karakter samoupravljanja na področju družbenoekonomskih odnosov. Prehajanje k družbenemu planiranju, porajanje in rast tržnega gospodarstva, širjenje proizvodnje in vprašanje skladnosti gospodarskega razvoja, preusmeritev na lahko industrijo (1957) in spreminjanje položaja Slovenije v jugoslovanskem gospodarstvu. Vpliv gospodarske rasti na družbene dejavnosti ter na družbeni standard, vzroki zastojev in inflacijskih tokov, nujnost spremembe gospodarskega sistema leta 1961 ter razlogi in posledice njegove relativne neuspešnosti. Vzroki in značilnosti številnih socialnoekonomskih, političnih in kulturnih sprememb, tipičnih za slovensko družbo in način življenja Slovencev v tem času.

— Posebno pozornost zasluži celovita obravnava družbenih pogojev in razmer, v katerih je prišlo do preboja okvirjev etatizma in centralizma na različnih področjih družbenega življenja, ker je utrjevala postopno, vendar vsestransko emancipacijo slovenskega naroda v okvirih federalistične in demokratične državne skupnosti.

—Novi program ZKJ (VII. kongres 1958) kot odsev okrepljenih socialističnih odnosov v jugoslovanski družbi ter spremenjene vloge revolucionarne avantgarde v njej; je odsev spremenjenih družbenoekonomskih odnosov v svetu in posebej v mednarodnem delavskem gibanju. Različno sprejemanje vsebine programa v mednarodnem delavskem gibanju, posebno v sosednjih deželah.

— Vpliv oziroma odsev nadaljnjega uveljavljanja načel jugoslovanske državne in partijske politike v mednarodnih odnosih in v mednarodnem delavskem gibanju, dalje odnosih s socialističnimi deželami ter v uresničevanju načel aktivne in miroljubne koeksistence. To vpliva na notranji razvoj in življenje Slovencev: Zgodovinski temelji in začetki politike neuvrščeniosti ter borba za mir in popuščanje tiste napetosti v svetu, ki jo je ustvarila doba hladne vojne.

— Tržaška kriza 1953 in njena razrešitev s stališča jugoslovanske družbenopolitične stvarnosti (Londonski memorandum); Jugoslavija kot sopotnica avstrijske državne pogodbe 1955; prizadevanja za uresničevanje narodnostnih pravic Slovencev v zamejstvu po načelih popolne nacionalne enakopravnosti, kar je pomembno vodilo in velika kohezivna sila tudi v našem notranjepolitičnem in gospodarskem razvoju ter trajno načelo naše mednarodne aktivnosti.

— Nova ustava leta 1963 kot rezultat dosežene stopnje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in političnega sistema; poročstva in pogoji za krepitev vloge republike, zlasti občine ter samoupravnega položaja delovnih ljudi v revolucionarnem procesu deetatizacije.

C) Obdobje 1964—1971:

— Analiza družbenoekonomskih in političnih razmer ter dosežene stopnje razvoja v jugoslovanski družbi nakaže potrebo po gospodarski in družbeni reformi (VIII. kongres ZKJ 1964, V. kongres ZKS 1965) ter po modernizaciji proizvodnje in tehnologije; integracijski procesi.

— Socialnoekonomske in idejnopolitične posledice gospodarske in družbene reforme, njeno različno tolmačenje, odločna zavrnitev centralistično-etatičnih koncepcij (Brionski plenum 1966); stanovanje novih še bolj demokratičnih odnosov v družbenopolitičnem in gospodarskem življenju ter poudarjanje vedno večje vloge narodov in narodnosti pri nadaljnji graditvi samoupravnih socialističnih odnosov; iskanje nove vsebine in organizacijske podobe jugoslovanske federacije (prvi ustavni amandmaji); razmah družbenih služb; pojavi močnejših tehnokratskih teženj.

— Vsebinsko bistvo in različna tolmačenja sklepov in stališč VI. kongresa ZKS (ta je bil prvič v zgodovini pred zveznim kongresom ZK, kar kaže na spreminjanje položaja narodov in narodnosti v federaciji); pojavi in ozadje nekaterih tehnokratsko-birokratskih in liberalističnih odklonov na gospodarskem, idejno-političnem in kulturno-znanstvenem področju.

— Prizadevanje ZKS za praktično afirmacijo politike sprejete na republiškem in zveznem kongresu, spopadanje s tehnokratskimi in liberalističnimi koncepcijami; boj za vsebinsko uveljavljanje vloge neposrednih proizvajalcev pri odločanju o družbeni akumulaciji (delavski amandmaji) ter boj za uveljavljanje razredne vsebine v politiki zveze komunistov in v družbenem življenju v celoti. Značilnosti nekaterih tokov v tem času. Idejnopolitična in socialna gibanja med študenti.

— Idejnopolitični ter sistemski ukrepi za neposrednejše vključevanje delavcev in sindikatov v odločanje o družbenoekonomskih odnosih; snovanje in uvajanje konceptov svobodnega združenega dela ter uveljavljanje TOZD. Krepitev enotnosti ZK in zaupanja delovnih množic v njeno avantgardno vlogo uveljavlja razredno revolucionarno politiko ZK; razreševanje mednacionalnih nasprotij in poraz nacionalističnih, tehnobirokratskih in liberalističnih sil konec leta 1972 v okviru odločnejšega uveljavljanja ustavnih dopolnil.

— Soočanje socialističnih sil s poskusi katoliške hierarhije, da se znova uveljavi v družbenem življenju; razlogi in posledice sporazuma med SFRJ in Vatikanom leta 1967. Značilnosti položaja vernikov v slovenski družbi in razvijanje nove vsebine odnosov s cerkvijo (vloga SZDL).

— Vloga ZKJ v mednarodnem delavskem gibanju ter posebnosti odnosov z vzhodnoevropskimi komunističnimi partijami; posledice čeških dogodkov 1968 za odnose ZKJ z vzhodnimi partijami ter postopno uveljavljanje stališč ZKJ o enakopravnosti in neodvisnosti posameznih partij v mednarodnem komunističnem gibanju.

d) Obdobje 1972—1976:

— Uveljavljanje tako nove vloge republike v federaciji kot samoupravnega družbenega položaja delovnih ljudi s pomočjo krepitev širše baze odločanja v krajevni in samoupravni interesni skupnosti ter temeljni organizaciji združenega dela; razvijanje institucije združenega dela in svobodne menjave dela v teoretičnem in zakonskem snovanju ter na področju celotne družbene reprodukcije. Skladno s tem se uveljavijo tudi vsebinske in strukturalne spremembe v posameznih področjih družbenega življenja, zlasti bistveno poglobljeni samoupravni odnosi, tudi samoupravljalna zavest; po drugi strani izstopajo globoke spremembe v socialni strukturi (amandmaji, ustava leta 1974, zakon o združenem delu 1976 ter drugi sistemski zakoni).

— Delegatski skupščinski sistem in delegatski odnosi kot funkcija v uresničevanju pluralizma samoupravnih interesov, usklajevanja osebnih, splošnih in skupnih interesov.

— Vloga, reafirmacija in boj subjektivnih sil, v prvi vrsti ZK, v procesu uveljavljanja delavskega razreda kot hegemonu samoupravnih socialističnih odnosov; reafirmacija moralnopolitičnih načel ter pomen in bistvo samoupravno razvite in uveljavljene osebnosti.

— Rast materialno-ekonomskih pogojev za uveljavljanje skladnejšega in hitrejšega napredka republike v okviru celotne federacije, za učinkovitejše uveljavljanje dohodkovnih odnosov v družbeni reprodukciji, za izenačevanje umskega in fizičnega dela (zlasti pomembni napor družbe za večjo afirmacijo raziskovalne dejavnosti).

— Kvalitativni dejavniki gospodarskega razvoja republike. Vključevanje republike v jugoslovanski in mednarodni ekonomski prostor. Prizadevanje za dejansko uveljavljanje načel samoupravnega družbenega planiranja in za hitrejši razvoj primarnih gospodarskih panog (energetika, promet, agroživilstvo itd.); vsebinska preobrazba bančništva, zavarovalništva ter trgovine; posebej razvojni problemi kmetijstva.

— Idejnopolitični boj in praktični ukrepi proti pojavom socialnega in drugega razlikovanja, proti številnim anomalijam v gospodarskem in sploh javnem življenju, ker so tako dediščina preteklosti kot izraz teoretične in sintemskozakonske nedognanosti vsakokratnih novih rešitev (denimo težko uveljavljanje dohodkovnih odnosov, normativno urejanje zadev, administriranje, inertnost upravnih in izvršilnih organov, slabosti pri razvijanju in oblikovanju zavesti itd.).

— Novi principi družbenega odločanja in komuniciranja na primer problem samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja, javnost kadrovske politike, sistem informiranja, načela socialistične solidarnosti itd.

— Vračanje družbenih dejavnosti v celovit sistem svobodne menjave dela; interesno povezovanje in delegatski odnosi, njihova razmeroma počasna vsebinska ter hitra organizacijska preobrazba; problem učinkovitosti, administrativne krepitev in vprašanje odprtosti samoupravnih interesnih skupnosti kot forumov razvojnega načrtovanja ter usklajevanja.

— Vloga in bistvo zavestne preobrazbe vzgojnoizobraževalnega procesa, kulturnih dejavnosti in tvornosti, zlasti znanosti pri razvijanju osebnosti modernega časa in njene-

ga samoupravnega profila; problemi v razvoju zdravstva, izenačevanje socialno-varstvene politike, skrb za človekovo življenjsko in delovno okolje.

— Globoke spremembe v zavesti in načinu življenja na Slovenskem, posledice hitre rasti glede življenjske ravni prebivalstva in glede potrošniške zavesti; socialna preobrazba podeželja; problemi urbanizacije in številne populacijske spremembe, zlasti spreminjanje socialne, profesionalno-izobrazbene ter tudi nacionalne strukture prebivalstva; migracijski tokovi znotraj republike, med nerazvitimi in razvitimi predeli Jugoslavije, med razvitimi in nerazvitimi državami; njihovi socialnoekonomski vzroki in posledice.

— Proces zavestnega podružbljanja in razvijanja vseh oblik in vsebinskih vidikov splošnega ljudskega odpora, ki je materializacija vizije o oboroženem ljudstvu, ki samo razvija in brani samoupravljanje in pridobitve socializma; problemi in perspektive. JLA kot hrbtnica obrambnega sistema in kot eden izmed temeljev naše miroljubne in neuvrščene zunanje politike.

— Problemi, posebnosti in perspektive Slovencev v zamejstvu, njihov stik, z matico ter njen odnos do njihovega položaja; položaj in vloga drugih nacionalnih skupnosti na Slovenskem.

— Mesto in položaj republike v Jugoslaviji, zlasti v njeni zunanjepolitični in mednarodni aktivnosti ter v boju za mir; problemi medrepubliškega sodelovanja in sodelovanja s sosednjimi deželami (zlasti ekonomsko in kuoturnoprosvetno sodelovanje ter posledice izjemne odprtosti meja), tudi z delavskim gibanjem v tujih deželah, vse z vidika neuvrščenosti in okrepljene vloge republike znotraj federacije.

IZVAJANJE PROJEKTA

Raziskovalni načrt zgodovine Slovencev 1945—1976 je zamišljen kot dolgoročna znanstvena naloga, ki ima za cilj zgodovinsko sintezo tega obdobja nacionalne zgodovine. Uresničevanje projekta bo potekalo vzporedno in povezano z znanstvenim preučevanjem zgodovine ZKJ in ZKS. Zaradi aktualnih družbenopolitičnih in vzgojno-izobraževalnih potreb in ne nazadnje kadrovskih in finančnih možnosti ima načrt tudi kratkoročne naloge, od katerih je morda najpomembnejša kratek pregled slovenske povojne zgodovine.

Za uspešno in načrtno raziskovalno delo o povojni zgodovini je bistveni pogoj dostopno in urejeno arhivsko gradivo, upoštevajoč seveda tudi vso relativnost vsebine in možnosti za uporabo tega gradiva. Za obravnavo obdobja je značilna obilica arhivskega gradiva, ki ga arhivska služba še ni prevzela. Ogromno prevzetega gradiva ta služba še ni mogla urediti. Za izvajanje projekta je velikega pomena pravočasno prevzemanje in urejanje gradiva ter njegova dostopnost. Za lažje delo arhivske službe bi bilo zelo koristno, da bi prvo škartiranje gradiva oprvili že v registraturah. To terja zaposlitev usposobljenih delavcev tudi v registraturah. Da bi čimbolj racionalno izkoristili skromne prostorske zmogljivosti arhivskih ustanov, je potrebno kategorizacijo gradiva opraviti še pred prevzemom v arhive. Vendar bi morala arhivska služba pri kategorizaciji določiti kriterije; strokovnjaki naj bi vedeli, katerih kategorij gradiva ni potrebno urejati in hraniti. V primeru, da bi določili zgolj kriterije za izločanje gradiva trajne vrednosti, bi se kaj lahko zgodilo, da bi uničili nekatere pomembne dokumente, ki so nastali na novo, a jih kriteriji za hranjenje gradiva trajne vrednosti niso mogli predvideti. Po opravljeni kategorizaciji bi morala arhivska služba gradivo prevzemati in ga urejati po splošno veljavnih načelih. Obenem bi morala sproti pripravljati vsa osnovna arhivska pomagala, brez katerih ni mogoče pričakovati pravega raziskovalnega dela. Iz teh obsežnih nalog

arhivske službe izvira tudi upravičena zahteva glede materialne in kadrovske okrepitev in modernizacije praktično vseh arhivskih ustanov. Vendar bo potrebno tako pri uresničevanju nalog, ki jih imajo arhivi, kot pri izvajanju projekta stalno, tesno in bolj usklajeno sodelovanje med arhivskimi in raziskovalnimi ustanovami.

Za obravnavano razdobje je — tudi zaradi slabih razmer arhivske službe — pomemben vir tiskano in publicirano gradivo najrazličnejšega porekla, zlasti gradiva oblastnih organov in družbenopolitičnih organizacij ter raznih zavodov. Vendar teh drugih vrst virov doslej nihče ni sistematično zbiral in urejal. Obstajajo nekatere interne dokumentacije, ki razpolagajo zgolj z okrnjenim gradivom. Zato je nujno treba v zvezi z uresničevanjem načrta preučiti vlogo in nalogo študijske dokumentacijske službe, ki bi spremljala, zbirala in po sodobnih dokumentacijskih načelih analitično urejala vse te vrste gradiva, zagotoviti njeno ustanovitev in ustrezno kadrovske zasedbo. Potrebno je rešiti tudi vprašanje, ali naj se taka služba razvije v okviru arhivske službe ali pri IZDG v Ljubljani. Problematiko virov, dokumentacije in bibliografije bo seveda potrebno spremljati tudi na področju vse Jugoslavije in v tujini.

Načrtno izvajanje raziskovalnega projekta ne bo mogoče brez načrtnega in dolgoročnega usposabljanja kadrov. Zato je potrebno takoj predvideti, kdo bo izvajalec načrta ter kdo in kako bo zbiral ter usposabljal nove strokovne in raziskovalne delavce. Za uresničitev teh nalog mora biti pristojen projektni svet. Zagotoviti mora tesno sodelovanje strokovnih in raziskovalnih ustanov, univerze, ter tudi družbenopolitičnih organizacij. Potrebno je ustrezno organizirati študij zgodovine, nadaljnje usposabljanje ter mentorstvo pri raziskovalnih nalogah. K mentorstvu je nujno treba poleg strokovnjakov pritegniti še izkušene družbenopolitične delavce, akterje tega razvoja.

Uresničevanje načrta mora izhajati iz načel svobodne menjave dela ter samoupravne organiziranosti. Zato je potrebno v okviru raziskovalne skupnosti Slovenije ustrezno organizirati projektni svet in določiti njegove pristojnosti. Na podlagi samoupravnega sporazuma je treba najprej postopoma združevati potrebna finančna sredstva, potem pa ob zagotovitvi kadrovskih in materialnih pogojev iskati tudi vse možne izvajalce projekta; upoštevati je dosedanje izkušnje, da mora namreč biti znanstveno-raziskovalno delo naslonjeno na institute, da mora dalje potekati načrtno na osnovi prednostnega reda nalog, dogovorjenega med izvajalci in porabniki, in da morajo biti zagotovljeni pogoji za sprotno publiciranje znanstvenih rezultatov.

Ker s sistematičnim raziskovanjem povojne zgodovine Slovencev šele dobro začenjamo, se ob tem soočamo s problemom metodološke neizkušenosti. Že skromne izkušnje kažejo potrebo po interdisciplinarni obravnavi povojnega razvoja. Nujno bomo morali upoštevati znanstvene rezultate predvsem naslednjih strok: ekonomije, politologije, prava, sociologije, socialne geografije, etnologije, kulturologije. Te stroke je treba spodbujati, da pri znanstveni raziskavi svojih področij še močneje upoštevajo lastni zgodovinsko-genetični vidik, s čemer bodo po eni strani omenjene družboslovne vede zaokrožile in kompletirale obravnavo svojega vsebinskega območja, po drugi strani pa bodo na ta način vsaka s svojega zornega kota in z njej lastnim metodološkim pristopom prispevale k celoviti obravnavi in osvetlitvi našega družbenega razvoja po osvoboditvi. Nedvomno bo potrebno vsaj nekatere od njih pritegniti k raziskavi posameznih ključnih tem, ki izhajajo predvsem iz celovitega zgodovinsko materialističnega pogleda na revolucionarno preobrazbo slovenske in jugoslovanske družbe po letu 1945. Prav gotovo bomo mogli vprašanje interdisciplinarnega sodelovanja uresničevati šele postopoma in na osnovi neposrednih izkušenj pri izvajanju projekta, deloma tudi s posvetovanji o teh problemih. Narava dela na najnovejši zgodovini bo terjala največkrat prav zaradi obilice gradiva, znanstvene neobdelanosti in interdisciplinarne obravnave timsko obliko

dela. Doslej v Sloveniji s takšno obliko dela na tem področju — razen nekaj skopih spoznanj, pridobljenih pri izdelavi pričujočega načrta — skorajda nimamo izkušenj. Prva plat timskega dela je skupinsko sodelovanje samih zgodovinarjev, druga je skupinsko delo strokovnjakov iz različnih znanstvenih disciplin. Pri tem bo zgodovinar praviloma usmerjevalec raziskave in nujno osnovni nosilec zgodovinske sinteze. Konkretnije oblike timskega dela bo potrebno razvijati ob samem raziskovalnem delu; po njih se bomo morali zgledovati tudi drugod, kjer ima takšen način vsaj nekoliko trdnejše izkustvene temelje.

Uresničevanje projekta bo vzporedno z izvajanjem individualnih in timskih strokovnih in raziskovalnih nalog takoj terjalo tudi širša posvetovanja zlasti o vprašanih metodologije in periodizacije, o problemih arhivov in arhivske dejavnosti v celoti, tudi o nekaterih vsebinsko-tematskih problemih. Čimprej je potrebno izdelati natančna bibliografska in kronološka pomagala ter morebitne krajše zgodovinske preglede.

Dolgoročne naloge so razvidne iz same vsebine projekta in jih bo razpisoval projekt-ni svet. Izhajajoč iz trenutnih razmer predvsem finančnih in kadrovskih, je sedaj mogoče konkretno načrtovati samo kratkoročne naloge. Hkrati je potrebno po prednostnem redu čimprej začeti z monografsko obravnavo posameznih družbenih procesov, kar bo osnova za pripravo zgodovinske sinteze Slovencev 1945—1976. Ob tem bo rasel tudi strokovni in znanstveno-raziskovalni kader.

Predvideti je treba način sprotnega publiciranja raziskovalnih rezultatov ter zagotoviti ustrezen delež sredstev za ta namen. Vendar z vprašanjem sprotne publiciranja ne gre razumeti samo tekočega objavljanja končnih raziskovalnih rezultatov o posameznih družbenih procesih in pojavih, temveč tudi publiciranje rezultatov posameznih faz znanstveno-raziskovalnega dela in s tem čimhitrejšo dostopnost in uporabnost sadov družbenih vlaganj ter strokovnih in znanstvenih naporov. Ne nazadnje smo deficitarni tudi v posredovanju znanstvenih dognanj širšemu jugoslovanskemu in sploh mednarodnemu občinstvu.